

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У РАЗІ ВИКОРИСТАННЯ МЕМІВ З КОМЕРЦІЙНОЮ МЕТОЮ: ІНОЗЕМНА ПРАКТИКА

COPYRIGHT PROTECTION WHEN MEMES ARE USED FOR COMMERCIAL PURPOSES: FOREIGN PRACTICE

Троцька В.М., к.ю.н.,
завідувач сектору розпорядження авторськими та суміжними правами
відділу авторського права і суміжних прав

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України

Стаття присвячена висвітленню питань правової природи мемів, створених з використанням творів, у контексті авторсько-правової охорони. Доведено, що відтворення мемів сприяє поширенню інформації серед широкого кола аудиторії, свободі слова, критики, налагодженню взаємодії між людьми, групами, спільнотами. Визначені особливості, притаманні мемам. Надано визначення цього поняття як інструменту комунікації, що передає інформацію, зокрема й за рахунок використання творів чи їх записів. Хоча поняття широко застосовується на практиці, в законодавстві воно відсутнє. Водночас, законодавство в сфері авторського права і суміжних прав регулює відносини, пов'язані з вільним використанням творів у жанрі карикатури, пародії. Доведено, що існують спільні та відмінні ознаки, притаманні мемам і вказаним творам. Вони мають подібний зміст, створюються з використанням творів, проте на відміну від карикатури, пародії створення та використання мемів має певні особливості, детально описані у статті.

Досліджено іноземну судову практику, згідно з якою будь-які особи можуть вільно відтворювати (завантажувати), адаптувати цифровий контент для створення мему, надавати до нього доступ у цифровій мережі. Проте, використання особами мемів, до складу яких входять твори, з комерційною метою визнається судом як порушення авторського права. При кваліфікації порушення важливим є визначення мети такого використання. Наведені приклади, коли використання мему, створеного з використанням твору, є комерційним, тобто здійснюється з отриманням прямого, чи опосередкованого прибутку. Охарактеризовані правові підстави використання мемів у разі виникнення спірної ситуації за законодавством України у сфері авторського права і суміжних прав. Зазначено, що в законодавстві відсутні чіткі та прямі норми, згідно з якими дозволялося б вільне використання мемів, що не сприяє ефективному захисту прав суб'єктів авторського права на практиці. Автором надані пропозиції.

Ключові слова: меми, інтернет-меми, карикатура, пародія, авторське право, персонажі, комерційне використання, порушення прав.

The article analyses the issues of the legal nature of memes created with the use of works within the framework of copyright protection. It is proved that the reproduction of memes contributes to the dissemination of the information among a wide range of audiences, establishing interaction between people, groups, and communities. The features inherent in memes are identified. The author defines the concept of the «meme» as a communication tool that transmits information, including through the use of works or their recordings. Although the concept is widely used in the practice, it is absent from the legislation. At the same time, copyright and related rights legislation regulates relations related to the use of works in the genre of the caricature and the parody. It is proved that there are common and distinctive features inherent in memes and these works. They have a similar content, are created using other works, but unlike caricatures, the creation and use of memes has certain features.

The article analyzes foreign case law according to which any person may freely reproduce (download), adapt digital content to create a meme, and provide access to it on a digital network. However, the use of memes that include works for commercial purposes is recognized by the court as copyright infringement. When qualifying an infringement, it is important to determine the purpose of such use. The author provides examples of when the use of a meme created with the use of a work is commercial, i.e., it is carried out with direct or indirect profit. The author characterizes the legal grounds for the use of memes in case of a dispute under Ukrainian copyright and related rights legislation. It is noted that there are no clear and direct provisions in the legislation which would allow the free use of memes, and this does not contribute to the effective protection of copyright holders' rights in practice. The author makes proposals.

Key words: memes, internet memes, caricature, parody, copyright, characters, commercial use, infringement.

Постановка проблеми. Миттєве розповсюдження в мережі інтернет, широке коло користувачів, гумористичне, іронічне спрямування інформації, лаконічність та інші ознаки характеризують меми, які є популярними серед користувачів. Мобільна інформація стислою та змістовною характеру, закладена в мемах, користується попитом. Вільне поширення мемів від користувача до користувача стало звичним явищем. Їх інколи називають народною творчістю, підкреслюючи, що не може бути будь-яких обмежень щодо використання. Проте, варто не забувати, що меми, чи твори у складі мемів створені авторами, які згідно з законом мають виключні права надавати дозвіл на використання таких творів, а також право забороняти неправомірне використання, за винятком вільного використання творів. У зв'язку з цим актуальними є питання охорони та захисту прав на такі твори, з урахуванням норм законодавства та судової практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників, які розглядали питання правової природи мемів та їх роль у комунікації та житті суспільства, варто назвати роботи С. Алексіюк, Р. Броуді, О. Дзюбиної, Р. Докінса, А. Менегетті, В. Неклесової, Ю. Отрішка, Д. Рашкоффа, А. Рязанова, К. Соколової, К. Соседко, А. Штефан, Е. Циховської, Adam Lonnberg, Kathryn Wolfinger, Pengcheng Xiao, Stacey M. Lantagne та ін. Незва-

жаючи на популярність і широке використання мемів, комплексні дослідження питань дотримання авторського права при створенні та використанні мемів у сучасній науці відсутні. Втім, існує іноземна судова практика захисту прав на меми. Це зумовило потребу детального дослідження порушеного питання.

Метою цієї роботи є дослідження правової природи мемів, визначення випадків правомірного використання, опрацювання судової практики та надання висновків щодо захисту прав на меми у рамках законодавства про авторське право і суміжні права.

Основний матеріал дослідження. На сьогодні в законодавстві визначення поняття «меми» відсутнє. Не існує єдиного підходу до визначення й у науковій літературі. Це обумовлено складністю, різноплановістю та багатоаспектністю створення та використання мемів. Їх розглядають як знаки, фрази, слово, інформацію, втілену ідею, чи сучасний фольклор. Так, О. Чернікова вважає, що «поняття мема підпадає під семіологічне визначення знака; отже, вербальний мем може розглядатися як мовний знак; мем має нечітке визначення, але дуже широке значення (ситуація та асоціативність)» [1, с. 356]. «Якщо казати про явище мема як унікальну інформаційну одиницю, можна зробити висновок, що мем є сучасним фольклором», – вважає А. Рязанов, додаючи, що «мем можна охарактеризувати

як одиницю інформації, яка здатна до самопоширення, проте особливістю є накопичення значень, які вона мала раніше, без нівелювання нових» [2, с. 11; 12]. К. Соколова розглядає меми як інформацію, й зазначає, що «у деякому роді меми – це і є сама інформація (хоча не будь-яка інформація є мемом)», «на сьогодні найбільш ефективним середовищем для появи, поширення і відтворення мемів є Інтернет. Саме з цієї причини існує навіть спеціальний термін «інтернет-мем», яким, як правило, позначається будь-яка фраза, слово, або інформація...» [3]. На думку В. Неклесової «мем – це частина інформації, яка передається суспільними каналами, її відрізняє стислість та дуже швидке розповсюдження», додаючи, що «меми – це один із засобів переробки, трансформації вкорінених та сталих або дуже впізнаваних культурних текстів у нові форми та комбінації», «найчастіше інтернет-меми представлено як соціальна ідея, яку мають імітувати, або картинкою чи відео, які поширюють за допомогою копіювання» [4]. Є. Алексюк наголошує, що мем – це «одиниця культурної інформації, щодо якої існують правові невизначеності, особливо в темі авторського права», пов'язано це «з використанням чужого контенту (фото, відео, стоп-кадрів, аудіо тощо) як основи для візуалізації більшості жартів, а також завантаження контенту, який може мати незаконне походження» [5]. Отже, переважна більшість дослідників вважає, що меми це свого роду інформація. Додамо, що для привернення уваги до інформації використовуються твори, чи їх записи, у зв'язку з чим виникають питання дотримання авторського права. Отож, пропонуємо, перш за все, розглянути правову природу мемів у контексті авторсько-правової охорони.

При створенні мемів можуть використовуватися різні твори, звуко-відеозаписи. Л. Белей зазначає, що «мемом можуть бути наукові гіпотези чи художні твори...» [6]. На нашу думку, не варто обмежувати перелік лише творами художніми, адже меми можуть бути створені з використанням:

- твору образотворчого мистецтва (малюнку, наприклад мем з лемуrom, який закликає «Зазбогоїтися»; скульптури, зокрема мем «Ждун»);
- фотографічного твору (наприклад, мем «Дівчинка-катастрофа», відомий тим, що фотограф Дейв Рот під час прогулянки з донькою спостерігав практичні заняття пожежних і на фоні спеціально підпаленого будинку сфотографував доньку. Мем використовується як інформацію про руйнівні природні катаклізми, аварії тощо);
- аудіовізуального твору (фільму) (наприклад, кадр з фільму «Кримінальне чтиво», де персонаж Вінсенту Везі (актор Джон Траволта) перебуває у стані сумнівів і розгубленості, відомий як мем «Розгублений Траволта»);
- літературного твору (фрази; персонажі, взяті з творів, а також переробки твору, наприклад, переробка частини віршу Т. Г. Шевченка на воєнну тематику «І на оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син і буде мати, і будуть «мертві мозкалі»...);
- телепередачі (наприклад, кадр зі словами президента Білорусії Олександра Лукашенка «А я сейчас вам покажу, откуда на Беларусь готовилось нападение...», озвучені на переговорах з президентом РФ Путіним 11 березня 2022 р. про начебто плани України щодо нападу на вказану країну);
- відеозапису (наприклад, мем «Який пацан?», взятий з відеоролику, а саме: кадр маленького хлопчика з кумедним виразом обличчя – повного незрозуміння).

У контексті авторського права на практиці можливі два випадки: 1) коли твір у складі мему створено автором, який має виключні права на цей твір; 2) мем створено з використанням чужого твору, виключні права на який належать його автору. Як у першому, так і в другому випадку, особливістю є те, що меми «мутують» [7], перетворюються з статичних у рухомі, піддаються доповненню, зміні та іншій переробці користувачами. У зв'язку

з цим виникає питання, чи має право особа на переробку твору без дозволу автора. Якщо при внесенні змін до твору, такі зміни є творчими, це може породжувати, згідно з ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) [8] створення похідного твору. «Авторам похідних творів належить авторське право на здійснену ними переробку, вони користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав суб'єкта авторського права на твір, що зазнав переробки» (ч. 2 ст. 17 Закону). Для користувачів часто важлива свобода слова, інформації, критики, для автора – набуття популярності («вірусності») твору в мемі. Доопрацювання особами мему є мінімальним, як от здійснення напису, домальовування, дубляж тощо. Тому вимагати отримання дозволу на переробку твору, запозиченого для мему, кожного разу практично не можливо. Існує думка, що меми є колективним твором. Так, К. Соседко вважає, що меми є інтелектуальним продуктом «колективної творчості інтернет-користувачів, що містять вербальну частину (текст) і паралінгвістичну (зображення) та спільно продукує ідею онлайн-спільноти» [9]. Поняття «колективний твір» у Законі відсутнє. Існує поняття творів, що колективно створені у співробітництві, наведене у Посібнику для суддів з інтелектуальної власності, де вказано: «співробітництво, коли кілька авторів беруть участь у створенні колективної праці за завданням певної організації. Ця колективна праця не є єдиним цілим. Авторське право на колективний твір належить юридичній особі, якщо інше не визначено договором» [10, с. 43]. Однак, створення та переробка мему колективними зусиллями осіб не здійснюється у співробітництві, тому не відповідає наведеному визначенню. Таким чином, меми не можливо розглядати як похідні в класичному розумінні, чи колективні твори. Пов'язано це з тим, що з розвитком інформаційного суспільства з'являються нові технологічні можливості надання доступу до інформації, налагодження комунікаційної взаємодії між людьми, групами, спільнотами, що породжує створення цифрового контенту. Ю. Отрішко визначає меми «як найпростішу одиницю мультимедійного контенту сучасності, мем як новий креативний медіум, мем як безкорисливе мистецтво та мем як ефективний спосіб обговорення соціальних проблем» й доходить висновку, що мем – «найновіший інструмент гуморної комунікації» [11].

Меми мають жартівливий зміст. Мета – поглузувати з якоїсь події, створивши повідомлення, що викликає бажання поділитися ним з іншими. Із-за цієї особливості вони подібні до творів у жанрі карикатури, пародії. «Карикатура – твір образотворчого мистецтва, що за своїм змістом має комічний, сатиричний характер або спрямовується на висміювання певних осіб або подій, або може бути творчою переробкою іншого правомірно оприлюдненого твору, у тому числі персонажу твору або імені персонажу твору». «Пародія – твір, що за своїм змістом має комічний, сатиричний характер по відношенню до подій або осіб, або до правомірно оприлюдненого твору, його частини, створений у тому числі у результаті творчої переробки такого твору або його частини, та викликає асоціації з подіями, особами, твором або його частиною» (ч. 2 ст. 22 Закону). Використання твору для створення карикатури, пародії не потребує отримання дозволу суб'єкта авторського права, виплати йому винагороди (вільне використання). Як мем, так й карикатура, пародія мають подібний зміст, створюються з використанням інших творів, й на них можуть поширюватися норми про вільне використання. Проте на відміну від останніх створення та використання мемів характеризується певними особливостями.

По-перше, створення мемів переважно пов'язано з інформацією, подіями, що мають актуальність, перебувають на слуху в публіці. Як справедливо зазначають дослідники «мем є наслідком, а не причиною, це реакція

на події, новини ...» [9]. При цьому гумористичний, іронічний, сатиричний характер мему спрямований на привертання уваги широкого кола аудиторії. Приміром, популярні мему про війну в Україні, які привертють увагу до інформації про злодіяння російських агресорів на території України.

По-друге, особливістю є те, що для привертання уваги широкого кола аудиторії часто використовують відомі твори, чи їх персонажі: фраза з твору, кадр з фільму, мультфільму, коротке відео тощо. Наприклад, популярними для створення мемів є кадри з мультсеріалів про Томі і Джері, Сімпсонів, Губку Боба та ін., з використанням відповідних персонажів.

По-третє, мему поширюються серед аудиторії за короткий проміжок часу завдяки електронній (цифровій) формі відтворення на Інтернет-ресурсах, в соціальних мережах, на форумах, у блогах, через месенджери тощо. Ця особливість приваблює рекламодавців, підприємців, які для просування товару, чи послуг на ринку, використовують мему. Наприклад, мем з зображенням сердитої кішки «Grumpy Cat» за перші 48 годин з моменту оприлюднення набрав більше 1 030 000 переглядів [12]. Він залишається досі популярним. Не дивно, що мем використовують підприємці для реклами товарів і послуг.

По-четверте, мему, створені з використанням творів, поширюються способом їх відтворення та надання інтерактивного доступу до них. Подібно до вірусів мему легко розповсюджуються серед інтернет-аудиторії. Вірусність (відтворення та надання доступу до мему широкого кола осіб) є головною особливістю, що відрізняє його від інших творів, в тому числі в жанрі карикатури, пародії.

По-п'яте, у мемах висвітлюються різні емоції людини, часто виражені у творах, проявлені в різних життєвих ситуаціях. Емоції є універсальними та міжкультурними, не обмежуються мовними бар'єрами та територіальними кордонами, й мають сильний вплив на аудиторію. Вчені провели експеримент й виявили, що серед 66 досліджуваних мемів, 4 мему залишалися популярними досить довго [13]. У них відображені сильні емоції (мем «Кулак Артура» – злість, «Худий чоловік» – страх, «Ворожіння Байдена і Трампа» – лють боротьби, «Сільничка» – самолюбвання). Такі мему створені з використанням кадрів з фільмів, мультфільмів, відео. Їх називають вічними.

На основі наведених особливостей, притаманних мему, можливо визначити поняття. Мему – це інструмент комунікації, що містить інформацію, переважно пов'язану з подіями, емоціями, явищами, що мають актуальність, створюються з використанням творів (чи їх частин), часто з внесенням змін та інших переробок, як правило навмисно гумористичного, комічного чи розважального характеру, набувають популярності серед аудиторії за короткий проміжок часу завдяки відтворенню та інтерактивному наданню доступу до них у цифровій мережі.

Із-за вірусного поширення, суб'єкту авторського права досить складно здійснювати контроль за використанням твору в мемі. Як зазначає О. Чернікова мему наділені «унікальними властивостями: сучасний мем має дуже коротке «життя» – виникає миттєво, трансформується за лічені дні (деколи – години) і так само швидко зникає «з хвилі популярності» [1]. Наприклад, мем «Жабеня Пепа». Персонаж, створений американським художником Мет Ф'юрі, став відомим після опублікування коміксу «Boy's Club». Користувачі онлайн-форумів переробляли зображення та змінювали написи на ньому. Малюнки з зображенням персонажа були виставлені на продаж на eBay, опубліковані на Craigslist [14]. Автор намагався зупинити відтворення мему, подаючи позови на осіб до суду, але без успіху.

Згідно з міжнародним та національним законодавством у сфері авторського права і суміжних прав передбачені винятки та обмеження авторського права, згідно з якими дозволяється відтворення твору, зокрема, з метою висвіт-

лення побачених, чи почутих подій, в обсязі, що відповідає інформаційній меті, без дозволу суб'єкта авторського права та безкоштовно. Тому, відтворення мемів, створених з використанням творів, з інформаційною метою, зокрема в ЗМІ, є вільним, що покликано сприяти свободі слова, інформації, критики.

Як засвідчує іноземна судова практика, суб'єкти авторського права звертаються за захистом прав, якщо мему використовуються з комерційною метою. При цьому, виникає питання, як розрізнити комерційне використання від некомерційного. На нашу думку, комерційним вважатиметься використання, що призводить прямо, чи опосередковано до отримання прибутку від використання мему, створеного з використанням твору. Скажімо, мем відтворено фізичною особою в соціальній мережі як «аватарку», чи для спілкування. Особа не отримує прибуток від таких дій. Таке використання вважатиметься некомерційним. Якщо ж мем використовується з метою отримання прибутку, зокрема шляхом продажу, реклами товару, чи послуги, то таке використання вважатиметься комерційним.

Приклади з іноземної практики. Власник прав Olorunfemi Coker (iamFemFactor) подав судовий позов до Елліота Тебеле (FuckJerry) та маркетингової компанії Jerry Media в порушенні авторського права на мем у вигляді скріншоту переписки, використаного в рекламі текіли JAJA [15]. Чи ще один приклад. Мему з зображеннями Keyboard Cat та Nyan Cat використано компаніями Warner Bros та 5th Cell при створенні розважальної гри «ScribbleNaughts» [16] та здійснювався її продаж. Автори Charles Schmidt і Christopher Orlando Torresvs звернулися до суду з метою припинення порушення авторського права і прав на торговельну марку. Суд визнав порушення та зобов'язав компанію виплатити авторам винагороду за використання творів і торговельної марки.

Для спрощення процедури підтвердження авторства при захисті прав на об'єкти права інтелектуальної власності, особи здійснюють відповідну реєстрацію прав. Наприклад, компанія Grumpy Cat Limited (далі – компанія GCL), зареєструвавши авторське право на фотографічні твори та твори образотворчого мистецтва, а також права на торговельну марку «GRUMPY CAT», звернулася до суду з позовом до компанії Grenade Beverage. Остання використовувала мем при рекламуванні та виробництві кавового напою «Grumprussino». Ця справа цікава тим, що на відміну від вищенаведених, правовласники надали дозвіл на використання вказаних об'єктів права інтелектуальної власності, уклавши ліцензійний договір. Згідно з умовами договору дозвіл поширювався на лінійку кавових напоїв під торговельною маркою «Grumpy Cat». Проте відповідачі виготовляли продукт під назвою «Grumpy Cat Grumprussino». Будь-яке використання назви та зображення «Grumpy Cat» потребувало попереднього погодження з компанією GCL, зокрема й у продуктах, рекламних та маркетингових матеріалах. Відповідач запросив у компанії GCL згоду на розширення лінійки продуктів, й не отримавши її, рекламував та продавав товари, поширював маркетингові матеріали з зображенням Grumpy Cat, зокрема й на футболках, зареєстрував домнене ім'я www.grumpycat.com, створив вебсайт як інтернет-площадку для реклами та продажу товарів. Суд задовільнив позов та зобов'язав відповідача виплатити компенсацію у загальному розмірі 710 001 дол. США [17].

З аналізу наведених справ слідує, що будь-хто може використовувати мему, створені з використанням творів, вільно. Однак, у разі використання мемів з комерційною метою, дії особи визнаються судом порушенням авторського права. Вищенаведені приклади взяті з іноземної судової практики. Утім й на українському ринку використовуються мему, зокрема, виготовляються та продаються товари, здійснюється їх реклама (настільки розважальні ігри, одяг з написами, наклейками мемів тощо).

Спробуємо охарактеризувати правові підстави використання мемів за законодавством України в разі виникнення спірної ситуації. Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону відтворення, переробка, інтерактивне надання доступу визнаються самостійними способами використання твору, що потребують отримання дозволу суб'єкта авторського права, крім вільного використання творів. За приписами статей 22 Закону допускається вільне відтворення творів, тобто без дозволу суб'єкта авторського права і безоплатно, з метою цитування, використання правомірно оприлюднених творів для створення на їх основі іншого твору в жанрі пародії, карикатури, з інформаційною метою, для навчання тощо. При цьому в Законі чіткі норми, згідно з якими дозволено вільне використання творів з некомерційною метою, відсутні. Водночас, у ч. 4 ст. 22 Закону передбачено: «вільне використання творів здійснюється за умови, що твір, який використовується, було оприлюднено правомірно, а обмеження не завдаватимуть шкоди іншому звичайному використанню такого твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси відповідних суб'єктів авторського права» (так званий «триступеневий тест»). Виходячи з цієї норми, суб'єкт авторського права, вживаючи заходи щодо захисту авторського права, має довести, що дії особи завдали шкоди звичайному використанню такого твору, порушили його законні інтереси, зокрема й на отримання доходу від використання твору з комерційною метою. Окрім того, за приписами ст. 11 Закону «автори мають право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора в оригіналі та копіях твору і за будь-якого використання твору, якщо це практично можливо». Зазначення імені автора і джерела запозичення вимагається й у разі вільного використання твору (ч. 2 ст. 22 Закону). Проте, при використанні мему, як й пародії, карикатури, як правило, ім'я автора не зазначається, рідко можливо зустріти посилання на першоджерело (інтернет-ресурс, звідки було взято), адже це створює перешкоди для масового та швидкого відтворення. Отже, гарантувати дотримання користувачами права автора на ім'я практично не можливо. Тому пропонується у п. 9 ч. 2 ст. 22 Закону зазначити, що без дозволу суб'єктів авторського права і безоплатно допускається «використання правомірно оприлюднених літературних, художніх, музичних та інших творів для створення на їх основі: попури ..., твору у жанрі пародії ..., твору у жанрі карикатури ..., – із зазначенням імені автора і джерела запозичення, якщо це практично можливо».

Якщо звернутися до європейського законодавства, то відповідно до ст. 17 (7) Директиви Європейського Парламенту та Ради 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку «Держави-члени повинні забезпечити, щоб користувачі в кожній державі-члені мали змогу покладатися на будь-які з таких чин-

них винятків або обмежень при вивантаженні та наданні контенту, створеного користувачами онлайн-послуг спільного доступу до контенту: (а) цитата, критика, рецензія; (б) використання з метою створення карикатури, пародії або пастишу». Тобто, користувачі можуть вільно використовувати твори для вказаних цілей. Такі дії не будуть кваліфікуватися як порушення авторського права. Якщо ж виходить з судової практики, то обмеження авторського права на мему, створені з використанням твору, не допускається, якщо дії особи по використанню мему мають комерційну мету.

Висновки. Цифрові технології дозволяють розширювати комунікацію між людьми, їх групами та спільнотами. Відтворення мемів, створених з використанням творів, сприяє свободі слова, критики, вільному обміну інформацією. Однак, це викликає й проблемні питання, пов'язані з забезпеченням авторського права на такі твори. Мему, створені з використанням творів, набувають популярності, їх використовують в комерційних цілях, у той час, як майнові права авторів обмежені.

У законодавстві визначення поняття «мему» відсутнє. Аналіз правової природи мемів, характерних особливостей, дозволив сформулювати визначення цього поняття як інструменту комунікації, що передає інформацію, зокрема й за рахунок використання творів. Доведено, що окремі ознаки, притаманні як мему, так й творам, створеним у жанрі пародії, карикатури. Як перші, так й другі мають гумористичний, сатиричний зміст, створюються з використанням оприлюднених творів, допускається вільне використання творів для їх створення. Однак, існують особливості, притаманні мему: 1) у них відображається актуальна інформація, події, що привертають увагу широкої аудиторії; 2) для створення мему часто використовують вже оприлюднений твір, його частину, чи персонаж; 3) мему поширюються в цифровій мережі, що дозволяє за короткий проміжок охоплювати широку аудиторію завдяки «вірусності», чим привертають увагу рекламодавців, підприємців, які використовують мему для збільшення комерційного успіху, купівельного попиту на товари, послуги; 4) мають не тривалий період використання, крім «вічних» мемів, а також тих, що використовуються з комерційною метою; 5) у межах висвітлюються різні емоції, часто виражені у творах, емоційні прояви є універсальними та міжкультурними.

При кваліфікації порушення авторського права на мему, створені з використанням творів, важливим є визначення мети такого використання. Хоча норма про вільне використання творів не містить чітких вимог щодо некомерційного використання, як засвідчує іноземна судова практика використання з комерційною метою без дозволу суб'єкта авторського права, може кваліфікуватися як порушення авторського права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чернікова О. І. Вербальний мем: лінгвістичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2015. Вип. 51. С. 354–356.
2. Рязанов А. С. Мем як комунікативна одиниця: синхронія та діахронія поняття *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації»*. Вип. 14. 2018. С. 9–13.
3. Соколова К. В. Мему як засіб комунікації в інтернет-середовищі URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2012_1_17
4. Неклесова В. Мему як частина онімного простору. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/130591/210-222.pdf>
5. Алексіюк Є. Як мему (не) захищаються авторським правом URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/58069>
6. Белей Л. Культуровірус. URL: <https://uacrisis.org/uk/kulturovirusy>
7. Stacey M. Lantagne. FAMOUS ON THE INTERNET: THE SPECTRUM OF INTERNET MEMES AND THE LEGAL CHALLENGE OF EVOLVING METHODS OF COMMUNICATION. URL: <https://lawreview.richmond.edu/files/2018/01/Lantagne-522.pdf>
8. Про авторське право і суміжні права: закон України від 01.12.2022 № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n2>
9. Сосєдко К. Д. Інтернет-мем як інтелектуальний продукт колективної творчості інтернет-користувачів. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/171-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%82%20110.pdf>
10. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І.М. та ін. Київ : К.І.С., 2018. С. 424
11. Отрішко Ю. Мем – найновіший інструмент гуморної комунікації URL: <https://telega.ph/Memi-05-21>
12. Gianluca Mezzofiore. Grumpy Cat, the grouchy-faced furbal that launched a thousand memes, is dead. URL: <https://edition.cnn.com/2019/05/17/celebrities/grumpy-cat-dead-intl-scli/index.html>

13. Adam Lonnberg, Pengcheng Xiao, Kathryn Wolfinger The growth, spread, and mutation of internet phenomena: A study of memes. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590037420300029>
14. Joe Blevins. Could images of 4chan's "sad frog" meme actually be worth money? URL: <https://web.archive.org/web/20170821044443/http://www.avclub.com/article/read-could-images-4chans-sad-frog-meme-actually-be-227596>
15. Tanya Chen. A Twitter User Is Suing FuckJerry And Owner Elliot Tebele For Stealing A Meme. URL: <https://www.buzzfeednews.com/article/tanyachen/fuckjerry-elliott-tebele-copyright-lawsuit-meme>
16. Charles Schmidt and Christopher Orlando Torres vs. WARNER BROS. INC., 5 CELL MEDIA, LLC. Case 2:13-cv-02824-JFW-MRW URL: <https://www.iptrademarkattorney.com/files/2016/05/schmidt-v-warner-bros-meme-copyright-complaint.pdf>
17. Grumpy Cat Limited vs. Grenade Beverages LLC. URL: <https://www.loeb.com/en/insights/publications/2018/04/grumpy-cat-limited-v-grenade-beverage-llc-et-al>